

Актуальні проблеми вдосконалення та уніфікації термінології КК України

ХАВРОНЮК М.І.,

доктор юридичних наук, заступник керівника апарату —
начальник правового управління Верховного Суду України

1. На сьогодні роз'яснювати закон мають право:

- вищі спеціалізовані суди (Пленуми) — з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції;
- комітети Верховної Ради України — з питань, віднесених до предметів їх відання;
- адвокати.

Офіційне тлумачення може давати виключно Конституційний суд України.

2. Постанови Пленуму Верховного суду України втрачають (чи втрачали) свою чинність. Сьогодні можна лише вилучити з них терміни, які сформульовані досконало, і включити ці визначення до термінологічного розділу КК України («щоб добро не пропадало»). Пленум Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ, як показала практика діяльності Верховного суду України, реально зможе продукувати не більше 5–7 постанов з питань кримінального права на рік. При цьому тлумаченню термінів увага буде приділена не в першу чергу, бо першочергове завдання — це роз'яснення щодо правильної кваліфікації діянь. При цьому термінологічне удосконалення кримінального законодавства не повинно зводитися лише до «термінологічного розділу» — багато змін потребують і чинні розділи КК України.

3. Варто запозичити величезний досвід європейських держав. Зверну увагу на три моменти: 1) як говорили стародавні римляни, *ubi jus incertum, ubi nullum* — де закон невизначений, там закону немає. Пропозиції щодо доповнення КК України відповідним «термінологічним» розділом неодноразово лунали і з боку українських науковців¹.

¹ Див., зокрема: Панов Н.И. О точности норм уголовного права и совершенствование законодательной техники // Правоведение. — 1987. — № 4. — С. 79–82; Шапченко С.Д.

В.О. Гацелюк навіть обґрунтував їх з точки зору принципу законності з метою підвищення рівня регламентації складних питань кримінально-правового регулювання у кримінальному законі.

Ми вже зазначали, що термінологічні проблеми кримінального законодавства часто створюються штучно, через відсутність належної уваги до необхідності уніфікації термінології. У чинному КК України паралельно використовуються значна кількість термінів-синонімів та схожих за змістом термінів, що часто лише заважає правильному з'ясуванню смислу закону та створює інші суттєві проблеми. Це вжиті у різних статтях КК України терміни: «близькі», «близькі особи», «близькі родичі» і «родичі»; «виручка», «дохід», «доход», «прибуток» і «нажива»; «військові формування», «воєнізовані формування» і «збройні формування»; «воєнний конфлікт» і «збройний конфлікт»; «вплив» і «втручання»; «втягнення» і «втягування»; «грабіж», «розграбування» і «пограбування»; «діти» і «неповнолітні»; «знущення» і «глушення»; «насильство», «насильницькі дії», «застосування насильства», «вчинення насильницьких дій» і «фізичне насильство»; «незаконне» і «протизаконне»; «примушування» і «примус»; «психічне насильство», «залякування» і «погроза застосування насильства»; «спонукання» і «схиляння»; «хвороба» і «захворювання» та багато інших.

Одним із завдань гармонізації законодавства є уніфікація термінології. У зв'язку з цим зазначимо, що у міжнародних договорах, які мають кримінально-правовий характер, визначена низка цілком придатних для використання у кримінальному законодавстві України термінів. На жаль, український законодавець цього не робить. Йдеться, зокрема, про терміни: «організована злочинна група»; «злочин, який має транснаціональний ха-

Оценочные признаки в составах конкретных преступлений: авторсф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 1988. — С. 9; *Навроцький В.О., Тростюк З.А.* Тлумачний словник (Особливої частини кримінального законодавства України). — Львів, 1997. — С. 4; *Тростюк З.А.* Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2000. — С. 12–13; *Хавронюк Н.И.* Об усовершенствовании категориального аппарата уголовного закона (на примере Уголовных кодексов Украины и России) // Вестник научных трудов Нижнекамского филиала Московского гуманитарно-экономического института. Вып. 2. асть 1. — Нижнекамск, 2000. — С. 51–54; *Хавронюк М.І.* До питання про Словник кримінально-правових термінів у Кримінальному кодексі України // Часопис Київського університету права. — 2002. — № 3. — С. 57–64; *Хавронюк М.І.* Термінологічні вади нового Кримінального кодексу України // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6. — С. 77–81; *Тростюк З.А.* Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України. — К., 2003. — С. 124–129; *Тростюк З.А.* Проблеми тлумачення окремих кримінально-правових понять у коментарях КК України // Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України. — 2004. — № 2 (2). Додаток 2. — С. 253–262.

рактер»; «публічна посадова особа»; «катування»; «торгівля дітьми»; «культування», «незаконний оборот», «ввіз», «вивіз», «виготовлення», «виробництво»; «культурна спадщина», «пам'ятки», «природна спадщина»; «вогнепальна зброя», «складові частини і компоненти», «боєприпаси», «незаконне виготовлення», «незаконний обіг»; «дитяча порнографія» тощо.

З норм-дефініцій починається більшість усіх законів, прийнятих Верховною Радою України в останні роки. Дефініції мають найбільшу стабільність, а тому суттєво допомагають у правозастосуванні в період постійних змін законодавства. До речі, нормотворчість у сфері створення дефініцій є запозиченням прийому законодавчої техніки країн «загального права».

Витяг із стенограми Комітетських слухань

«МИСЛИВИЙ В.А. ...Я не хочу отнимать очень много времени у важных и уважаемых участников этого собрания. Хочу, во-первых, поблагодарить за приглашение, поскольку комитет, в котором мы работаем, с которым сотрудничаем, мне кажется, ближе всего стоит к нашей системе органов внутренних дел, я это знаю не по словам, а по нашей работе. Поэтому хотел бы в очередной раз поблагодарить за такое сотрудничество и сказать несколько слов, как я вижу эту проблему, о которой идет речь.

Ну, если вот анализировать глобально... как быстро меняется законодательство уголовное. Если брать вот последнюю редакцию уголовного кодекса, то это было 30-40 лет назад, каждые 30-40 лет уголовное право меняется как таковое, в сущности, как законодательство. Посчитайте, сколько было кодексов...

Значит, таким образом, можно экспериментировать с уголовным законодательством? Я думаю, что можно. Особенно хорошо это показывает наш законодатель, он не стесняется какими-то проблемами, и пока мы с вами развиваем научные идеи, законодатель смело вводит нормы, о которых мы даже не предполагали и не думали и не обсуждали. Эксперимент уместен, но эксперимент, я думаю, должен быть, конечно, продуманным. Потому что вот, если вы помните, была другая модель проекта Уголовного кодекса, которая использовалась как материал потом для основного. Там было предложение дать понятие причинной связи в Уголовном кодексе как категории. То есть